

УДК 378.011.3-051:005.336.2]:81
DOI: 10.31376/2410-0897-2026-2-61-68-78

НАУКОВИЙ ТЕКСТ І ДИСКУРС У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОСВІТЯН: ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИЙ ПІДХІД

Кузнецова Галина Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: prorektor15@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3863-1911

У статті здійснено спробу дослідити проблеми формування наукової комунікативної компетентності здобувачів вищої педагогічної освіти різних освітніх рівнів. На засадах компонентного, порівняльного, дистрибутивного методів охарактеризовано сутність понять «дискурс», «текст», «науковий дискурс», «науковий текст», досліджено їх спільні й відмінні категоріальні ознаки. Проаналізовано зміст терміна «інтертекстуальність», зазначено різновиди інтертекстем, їх типи та функції за способами «вплетення» в науковий дискурс, текст. Обґрунтовано значущість інтертекстуальності, інтертекстуального підходу у формуванні комунікативної компетентності працівників освітньої галузі, у пошуку нових концептуальних ідей. Зосереджено увагу на класичних принципах та сучасних підходах, методах формування наукової компетентності майбутніх освітян.

Ключові слова: дискурс, текст, науковий дискурс, науковий текст, інтертекстуальність, інтертекстуальний підхід, наукова комунікативна компетентність здобувачів вищої педагогічної освіти, підходи, методи, технології наукової взаємодії та опанування наукової комунікації.

Постановка проблеми. Сьогодні українськомовна комунікативна компетентність особистості, і наукова передусім, стає пріоритетною в академічній сфері, що спричинено потребами суспільства на міжгалузевому рівні якнайшвидше розв'язувати поставлені наукові завдання, здобувати нові знання, інформувати про практичну значущість їх, упроваджувати результати в освітній процес, вибудовувати перспективи подальших досліджень. Наукові здобутки набувають статусу вагомих експліцитних (від лат. *explicitus* – відкритий, доступний) контекстів, зміст і сутність яких трансформується до адресата за допомогою вербальних і невербальних засобів. Пересвідчуємося, що саме мова науки засвідчує всебічне «<...> розширення сфер використання української мови і зростання модусу її присутності в мовному просторі <...>» [1, с. 4] не лише України, а й зарубіжжя. З огляду на це у фокус уваги освітянської спільноти, основою професійної діяльності якої є наукові знання, здатності ефективно й добросовісно інтерпретувати їх та доносити до зацікавленої аудиторії, утрапляє реальне функціонування наукової мови, текст та дискурс як основні її категорії, жанрова їх диференціація, наукова інтеракція між здобувачами вищої освіти, ученими, науковими спільнотами через систему наукових комунікативних взаємодій (освітній процес, наукові заходи, публікації, захисти магістерських робіт, дисертацій тощо).

Простежуємо, що в умовах нестримної диджиталізації, дистанційного навчання, активного послуговування системами ШІ, об'єднання галузей знань та персоніфікації характеру науково-інтегративної продукції, актуалізується не тільки проблема пошуку дієвих підходів, методів, прийомів, сучасних технологій опанування майбутніми фахівцями освітньої галузі основ наукового стилю, специфіки його мовно-мовленнєвої системності, позамовних стилетвірних чинників, одночасно посилюється увага до способів наукової міжгалузевої інформаційної взаємодії або наукового дискурсу як інтердисциплінарного об'єкта; до істинності наукового знання та культури й академічної добросовісності його висвітлення; до наукового тексту як результату інформаційної взаємодії; до прагматичної інтерпретації наукового дискурсу та наукового тексту на засадах інтертекстуальності, яка через перегук прецедентних (показових) концептів відображає взаємозв'язок наукових досліджень та міркувань автора.

Окрім цього, наголосимо, реалізація наукової мови в когнітивній, комунікативно-функціональній парадигмі, розвиток освіти й науки на принципах інтеграційних процесів спонукають досліджувати науковий текст, науковий дискурс та інтертекстуальність як наскрізний об'єкт, що поєднує їх, і в дидактиці, лінгводидактиці, у системі формування комунікативної компетентності майбутніх освітян.

Аналіз досліджень і публікацій. Наука як соціальний феномен, наукова мова, форми реалізації її, структура наукових текстів, процеси укладання їх, оприлюднення, обговорення та сприймання; вагомий здобутки у сфері наукової діяльності завжди перебували в дослідницькому полі. Студіювання інформаційних джерел (Ф. Бацевич, Т. Бехта, Н. Бондаренко, В. Борисов, О. Бугайчук, Т. Єщенко, А. Загнітко, І. Іванова, І. Ковалик, Ю. Ковбасенко, І. Кочан, М. Крупа, В. Кухаренко, А. Мартинюк, Л. Мацько, В. Мельничайко, М. Моклиця, О. Морозова, А. Науменко, В. Парашук, Л. Пономарьова, Т. Радзівська, П. Рікер, О. Селіванова, О. Семенюк, І. Холявко, І. Шевченко, Л. Шевченко та ін.) засвідчує, що нині на міждисциплінарному рівні не втрачає актуальності текстоцентричний підхід до вивчення мовних одиниць, до процесів продукування текстів як результату реального функціонування мови. Одноставність науковців-лінгвістів простежується і в поглядах

на основні ознаки, структуру, функції тексту, однак міркування щодо визначення самого поняття «текст» як фундаментальної категорії з-поміж гуманітарних понять у класичному мовознавстві, теорії мовної комунікації, когнітивній лінгвістиці, стилістиці, семіотиці, комунікативістиці – різнобічні.

Функціонування мови в реальному часі в усіх сферах людської діяльності, і науковій передусім, превалювання діяльнісного типу мислення, розвій когнітивної комунікативістики породили, як зазначають вітчизняні лінгвісти Ф. Бацевич, А. Мартинюк, О. Морозова, А. Семенюк та інші, практику дискурсів – «новий тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище <...>» [2, с. 154], «ситуативно обумовлену інтерсуб'єктну мовленнєво-розумову діяльність, спрямовану на взаємну орієнтацію в життєвому просторі на основі надання мовній формі семіотичної значущості» [3, с. 11], яка, увочевидь, згодом як результат «живого дискурсу втілюється в текст» [2, с. 163], перетворюється на «зупинений дискурс» [4, с. 104].

Проглядаємо, що мовознавці (О. Бугайчук, Л. Ковальчук, О. Романюк, В. Паращук, В. Прима, А. Семенюк, І. Ситник, М. Янкович та ін.) здійснюють спробу розмежувати, опозиційно протиставити, порівняти, ототожнити терміни «дискурс», «текст», пояснити їх семантику на засадах обґрунтування інших понять, підходів. Зосібна О. Бугайчук пропонує категорію «текст» аналізувати в руслі прагматичної інтерпретації як «<...> конкретне вираження дискурсу, що має певну форму і структуру, але водночас відображає динамічний процес і змістовний контекст» [5, с. 76]. Означений підхід ще більше, на нашу думку, завальовує сутність дефініції «текст», оскільки спонукає учасників наукової комунікації, здобувачів вищої педагогічної освіти до пошуку спільного й відмінного між поняттями «текст», «дискурс» на підставі аналізу категорії «контекст». Хоча саме контекст стає комунікативним посередником, «ментальним конструктором» (за Л. Ковальчук) між інтерактивним дискурсом як когнітивно-комунікативною діяльністю мовців та текстом, який об'єктує в собі процес мовлення, структурує «мову в собі» і є одиницею та результатом комунікації. Означену ідею про роль контексту в дискурсі ґрунтовно розгортає в дисертації Л. Ковальчук [6].

А. Габідуліна, К. Кусько, В. Паращук, П. Селігей, О. Семенюк, І. Холявко, О. Чепіль та ін. слушно обстоюють думку про те, що поняття «текст» і «дискурс» варто аналізувати в аспекті комунікативно-функціональної парадигми з опертям на діяльнісний підхід, де дискурс є середовищем спілкування, моделлю обміну думками, набуває ознак «глобальної одиниці організації мовного коду в комунікації» [4, с. 144], стає важливим компонентом мовленнєвого акту, а текст – мовною структурою, комунікативною системою, у яку перетворюється завершений дискурс. Окрім цього, Ю. Кравцова, О. Леута, О. Морозова та ін. пропонують аналізувати дискурс і на підставі формального підходу. Мовиться про «завершений дискурс», «дискурс як статичне явище, як текст і сукупність текстів, найвищу одиницю мови, мовлення, комунікації» [7, с. 72–73].

Попри значну кількість досліджень феноменів наукової текстології та дискурсології в працях гуманітарного напрямку, вітчизняних наукових розвідок лінгводидактичного пласту з означеної проблеми обмаль. Звісно, превалюють наукові джерела, де висвітлено сутність тексту. Однак аналіз лінгводидактичного, наукового дискурсу як значущого складника розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти нині подано фрагментарно (А. Буднік, І. Дроздова, Ю. Кравцова, І. Кучеренко, А. Нікітіна, І. Ситник та ін.).

Відрадним є факт, що проблеми культури наукової української мови, академічної доброчесності в жанрах наукового стилю, шляхи їх усвідомленого розв'язання часто висвітлюються в інформаційному освітньому просторі, і лінгводидактичному зокрема (З. Бакум, Н. Бондаренко, Т. Вінтонів, Н. Вітюк, Т. Груба, Р. Дружененко, С. Єрмоленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Зенченко, О. Караман, С. Караман, О. Копусь, Г. Кузнецова, О. Корчова, О. Кулик, І. Кухарчук, І. Кучеренко, О. Кучерук, А. Нікітіна, С. Омельчук, М. Пентиліук, О. Семенов, Т. Симоненко, В. Собко, І. Хом'як, С. Цінько та ін.).

Гадаємо, у процесі формування комунікативної компетентності майбутніх освітян функціонування наукового дискурсу в полі «процесуальності – стативи», а наукового тексту – як фактично об'єктивованої лінгвальної непроцесуальності, мовно опрацьованого і «застиглого дискурсу» (за Ф. Бацевичем) варто спробувати розглянути на підставі аналізу інтертекстуальності – характерного й для дискурсу, і для тексту композиційного конструкту, засобу наукової взаємодії сьогодення і поколінь, «опори на <...> показові тексти – твори класиків науки, відомі монографії, статті, широковживані цитати» [4, с. 187]; основу наукової якості, доброчесності, доказовості істини.

Мета статті: дослідити проблеми формування наукової комунікативної компетентності здобувачів вищої педагогічної освіти різних рівнів з опертям на інтертекстуальний підхід як основу продукування текстів і дискурсів наукового стилю; охарактеризувати сутність понять «дискурс», «текст», «науковий дискурс», «науковий текст», простежити їх спільні й відмінні категоріальні ознаки; проаналізувати зміст терміна «інтертекстуальність», з'ясувати типи та функції інтертекстем за способами «вплетення» в науковий дискурс, текст; обґрунтувати значущість інтертекстуального підходу у формуванні комунікативної компетентності працівників освітньої галузі; зацентувати увагу на класичних принципах та сучасних підходах, методах, технологіях формування наукової компетентності майбутніх освітян.

Виклад основного матеріалу. Підготовка здобувачів педагогічної, соціономічної сфер діяльності у XXI ст. здійснюється на засадах систематизації та інтеграції галузей, що засвідчує постанова КМУ «Про

затвердження переліку галузей знань і спеціальностей <...>« від 29.04. 2015 р. (зі змінами, поточна редакція від 21.02.2025 р.). Об'єднуються не лише галузі знань, як-от: Освіта; Культура, мистецтво та гуманітарні науки; Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини; інтегруються спеціальності та спеціалізації, приміром, Середня освіта (за предметними спеціальностями), Професійна освіта (за спеціалізаціями), Спеціальна освіта (за спеціалізаціями). На засадах комплексного аналізу укладаються освітньо-професійні, освітньо-наукові програми узагальнювального змісту, наприклад, ОПП «Педагогічні науки», ОНП «Методика навчання і викладання професійної освіти» тощо. З огляду на це з'являються гібридні галузі та науки (приміром, нейролінгвістика, соціолінгвістика, когнітивістика тощо), відбувається міжгалузеве, міжнаукове, міжпредметне взаємопроникнення підходів, принципів, методів, технологій, прийомів для дослідження, пошуку шляхів розв'язання складних проблем, продукування нових знань. У подібний спосіб простежується і виникнення нових об'єктів наукового студіювання та перегляд тих, які, здавалося б, давно були дослідженими. До таких об'єктів, на нашу думку, утрапили нині «дискурс» та «текст» – категорії, сутність, призначення яких сьогодні інтерпретуються багатьма науками (філософія, психологія, культурологія, педагогіка, політологія, журналістика, соціологія, соціолінгвістика, мовознавство, когнітивістика тощо), однак особливої актуальності вони набувають в освітній, науковій комунікації, оскільки виступають її предметно-знаковим носієм.

Аналіз змісту державних та інституційно локальних нормативних документів із функціонування освіти (закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Наукову, науково-технічну діяльність», Національна рамка кваліфікацій, освітні стандарти, навчальні програми, модульні навчальні програми, освітньо-професійні програми тощо) дає підстави для висновку, що нині наукова комунікація є інтелектуально-інформаційним простором формування комунікативної поведінки та комунікативної компетентності майбутніх фахівців освітньої галузі. Фактично в усіх документах державної ваги дещо зігноровано підхід до індивідуальних стилів спілкування в тій чи іншій освітній сфері, однак переконливо виписано загальні спонуки до формування в здобувачів вищої освіти здатностей критично мислити, швидко пошукувати інформацію, працювати з науковими джерелами різних жанрів, усвідомлено обробляти й аналізувати їх зміст, порівнювати, узагальнювати, формулювати обґрунтовані висновки; планувати та виконувати дослідницькі / творчі проекти; брати участь у наукових та освітніх заходах; на засадах креативного мислення та добросовісності генерувати нові ідеї, знання, позиціонувати їх та висвітлювати в наукових есе, нарисах, тезах, статтях, грантових розробках тощо. Звісно, означені компетентності в майбутніх фахівців освітньої галузі на високому рівні не можливо сформувати без аналізу та вивчення закономірностей комунікативної діяльності людини, без опанування вербальної та невербальної наукової комунікації, «живого» наукового спілкування, де синтезуються когнітивні, соціально-психологічні, етичні, культурологічні чинники. Простежуємо, що виникає суперечність не лише між високими вимогами до формування професійної комунікативної компетентності та недостатньою розробленістю відповідних умов, стратегій їх розвитку, а передусім прозора проглядається неузгодженість між соціальним замовленням та практикою його реалізації в освітніх установах: держава постійно декларує потребу в освітянах, які вправно володіють не лише мовою професійної спрямованості, а й мовою української науки. З огляду на це поняття «комунікативна компетентність» причетних до галузі освіти розглядається дещо узагальнено.

Студіювання літературних джерел (Н. Альохіна, З. Бакум, С. Березка, Н. Біловол, І. Бойко, Н. Волкова, Н. Гарань, В. Гладуш, О. Горошкіна, І. Данильченко, Н. Демченко, В. Каліш, О. Карась, К. Климова, І. Когут, О. Корняка, Ю. Красильник, А. Кузнецова, І. Кучеренко, О. Максимова, Л. Мамчур, О. Просяник, О. Семенов, О. Сипченко, С. Скворцова та ін.) засвідчує, що сутність понять «комунікативна компетентність учителя», «комунікативна компетентність майбутнього педагога», «комунікативна компетентність викладача», «комунікативна компетентність керівника освітньої установи» тощо аналізуються в мовно-мовленнєвому, педагогічному, освітньо-організаційному, методичному, соціально-перцептивному, цифровому та інших вимірах. Окрім цього, кожний вимір окреслюється певними складниками, які, на думку науковців, є основними у формуванні досліджуваного явища. Із-поміж теоретично обґрунтованих та експериментально перевірених складників домінують мотиваційний, когнітивний, особистісно-діяльнісний, етичний, емоційно-регулятивний тощо.

Проглядаємо, що розроблено дієві інструменти формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів, діагностики рівнів її сформованості. В арифметичній прогресії та ранжуванні аналізуються умови, які сприяють формуванню комунікативної компетентності майбутніх освітян («залучення здобувачів вищої освіти до творчої комунікативної діяльності; використання потенціалу колективної та індивідуальної проектної діяльності; використання сучасних ІТ з метою динамічного формування компонентів комунікативної компетентності; активізація самостійної роботи студентів з опанування комунікативної компетентності; залучення здобувачів вищої освіти до виконання ролей викладача в різних ситуаціях педагогічної взаємодії; забезпечення участі студентів у заходах з навчально-виховної діяльності, яку організовує студентське самоврядування; введення комунікативних ситуацій

(кейсів), що відображають ситуації спілкування в побутовій, освітній, соціальній та професійній сферах; упровадження методів та прийомів, що передбачають систематичну рефлексію та коригування комунікативної компетентності; розвиток умінь й здібностей роботи з навчальним, науковим текстом, іншими джерелами інформації; формування здатності особистості здобувача вищої освіти до усвідомленої саморегуляції в різноманітних обставинах майбутньої професійної діяльності») [8, с. 17–19].

На нашу думку, означені умови формування та розвитку комунікативної компетентності освітян будуть ефективними, якщо реалізація їх усвідомлюватиметься як мовленнєва взаємодія учасників освітнього процесу, що ґрунтується на пізнавально-комунікативній освітній діяльності з опорою на підґрунтя українського мовознавства, його норм, когнітивну лінгвістику та прагмалінгвістичний контекст комунікації. Нині в методичних, психолого-педагогічних наукових працях, дотичних до формування комунікативної компетентності фахівців освітніх установ, домінує мовознавчий та когнітивний її складники. Прагмалінгвістика, гадаємо, через множинність значень, багатоаспектність почасти «випадає» з поля експериментального дослідження, проте саме її роль у формуванні комунікативної компетентності працівників освітньої галузі – беззаперечна. Лінгвістична прагматика досліджує, як люди послуговуються мовою в дії, вивчає наміри (інтенції) мовців спілкуватися, оперувати мовним кодом залежно від сфери діяльності, місця перебування, часу, мети і стратегій мовлення; аналізує здатності особистості формувати предмет думки, інтерпретувати її в усному та писемному мовленні, не оминаючи наукове добросчесне співавторство; характеризує «<...> духовно-ментальні зв'язки людей, які вступили в комунікацію, взаємодію за допомогою мови» [9, с. 12]; студіює обставини, у яких реалізуються мовленнєві акти; визначає роль інференції як «когнітивного процесу, пов'язаного з обробкою та логічним «виведенням» інформації дедуктивним способом з імплікацій (натяків), непрямих посилань, фонових знань <...>, семантичної та прагматичної пресупозиції (припущення на основі знання), внутрішнього контексту» [10, с. 9–10].

Суголосні з думкою науковців (праці Ф Бацевича, І. Карамішевої, В. Паращук, А. Семенюка, І. Холявко та ін.) у тому, що саме з позицій лінгвістичної прагматики варто сьогодні у вищій школі опановувати «<...> комунікативно-прагматичну структуру наукового дискурсу» [11, с. 85], наукову комунікацію та формувати комунікативну компетентність фахівців-освітян, оскільки насправді, як зазначає І. Холявко, «<...> з пізнавальної діяльності (і наукового текстотворення) неможливо усунути прагматику, адже наукове дослідження завжди пов'язане з комунікацією, тобто відбувається на основі інтерпретації наукових розвідок інших дослідників як діалог різних культурних позицій, наукових думок, що не збігаються в часі й просторі» [11, с. 85].

Отже, обіговий аналіз стану формування та розвитку комунікативної компетентності майбутніх працівників галузі освіти засвідчує, що учасники освітнього процесу вищої педагогічної школи фактично перебувають у педагогічному (освітньому) та науковому дискурсах, які формують і комунікативну поведінку, і комунікативну компетентність, і професійну соціалізацію. Саме *дискурс* є тим процесуальним, інтерактивним явищем, конструктором реальної дії, що через усну, писемну, екстралінгвістичну форми прояву, комунікативні акти, мовленнєві жанри, хронотопи, топоси (університет, кафедра, лекційна аудиторія, зала засідань, платформа Zoom, Google meet тощо, наукове видання (підручник, монографія, стаття, тези тощо)) та атмосферу спілкування з відповідними стратегіями й тактиками забезпечує успішну мовленнєву взаємодію та паралельно продукує форму, статус реалізації, власне вираження цієї взаємодії – текст, який за відповідних умов може знову набути ознак дискурсу (тексту в дії). Водночас дискурс функціонує як наукове міждисциплінарне поняття, у сутності якого синтезовано компоненти, однаково значущі та дієві для сприймання, усвідомлення, розуміння, інтерпретації почутого, побаченого, прочитаного, імпліцитного, експліцитного. Із поміж цих компонентів варто виокремити:

1) *мовно-мовленнєві* («основна одиниця організації мовного коду у вербальній комунікації», «компонент комунікативного акту», «мова, занурена в життя», «функціонування мови у живому спілкуванні», «продукт комунікативної діяльності», «мовлення як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, бере участь у взаємодії людей та механізмах їхньої свідомості», «функціонування мови в реальному часі» [4, с. 104–121]; площа, у якій цілеспрямовано «сходяться» всі рівні мовної системи, актуалізуються залежно від мети і сфери діяльності людини функції мови та взаємодіють поміж собою; текст у дії;

2) *позамовні* (соціальні, етичні, ментальні, гендерні, культурологічні, психічні, психологічні);

3) *методологічні* («субстанція, яка не має чітких контурів і перебуває у постійному русі» [12, с. 12]);

4) *анатомічні* (модуляція голосу, міміка, жести, тембр);

5) *просодичні* (темп, інтонуювання, паузи, акцентування);

6) *когнітивні* (знання, досвід, культура, дослідження, істина);

7) *структурні* (учасники, топіки, інвенція (тема, матеріал для обговорення, студіювання, письмового розгортання), мета, завдання, стратегії і тактики, жанри, показові тексти, статті, цитати тощо).

Відтак не дивно, що трактування поняття «дискурс» (франц. *discours* – мовлення; лат. «*discursus*» – міркувати, діалог, блукати, розгалуження, розростання, коловорот; англ. *discourse* – розмова, лекція, доповідь)

постійно інтерпретується.

Семи-інтенціонали, що нині пояснюють зміст дискурсу, переконують: означений термін корінням сягає античності, основ зародження риторики, логіки, граматики, стилістики, оскільки його домінуючою семою в давні часи було *слово* як жива сутність, що «відривалася» від голосового органу людини й перетворювалася в мовлення, бесіду, діалог та «вживалася» в соціальній діяльності суспільства, створювала простір, де сконцентрувалися знання, істина, досвід, увага, мудрість, воля людини.

Загальновідомо, що в комунікативно-науковий обіг термін «дискурс» увів З. Харрис (американський лінгвіст). Учений у 50-их роках ХХ ст. послуговувався ним для структурного та дистрибутивного аналізу текстів, речень і розглядав дискурс як речення, пов'язані за змістом, як супроводжувальний засіб дослідження соціокультурної ситуації. Зважимо на той факт, що в ті часи наукові кола не обговорюють ролі прагмалінгвістики, комунікації як модусів і смислів функціонування мови, дискурсивна парадигма в лінгвістиці, й української мови зокрема, набирає сили лише в 90-их рр. ХХ ст. Однак простежуємо, що сама лексема дискурс ще в 60–70-их рр. ХХ ст. зазнає різних модифікацій. До цього, як наголошує В. Кулик, «<...> у французькій та англійській це означало розмову чи промову, функціонувало як термін лише в мовознавстві, де так називали уривок, довший за речення – тобто складений із кількох речень, спосіб сполучення яких належало дослідити» [13, с. 17].

Сучасні філософи, політологи, журналісти, лінгвісти, соціолінгвісти, лінгводидакти (С. Баранова, Ф. Бацевич, Т. Бехта, О. Бугайчук, О. Горошкіна, Т. Груба, Ф. Данеш, Т. ван Дейк, Л. Іваненко, О. Ільченко, В. Кулик, С. Куранова, І. Кучеренко, Дж. Лакофф, В. Лук'янець, Л. Мамчур, Т. Маслова, Н. Непийвода, М. Пеше, В. Прима, О. Селіванова, П. Серіо, І. Ситник, А. Сотников, Г. Труба, Ю. Хабермас, І. Холявко та ін.) пояснюють сутність терміна «дискурс» також по-різному, як-от:

- 1) текст, що висвітлює певні події; мовлення, що розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент на основі якого відбувається взаємодія людей;
- 2) мовлення, що «занурене в життя»; «мовна практика, соціальна реальність»; «справжній інструмент пізнання будови мови» [14, с. 99; 100];
- 3) «розвиток мовної конструкції (мови або тексту) у монолозі» [15, с. 242];
- 4) «живий процес спілкування і найзагальніша категорія міжособистісної взаємодії» [2, с. 154];
- 5) «соціально і культурно обумовлена структура, що визначає спосіб організації знання та ідеології в суспільстві» [5, с. 76];
- 6) зв'язний текст, сукупність текстів, поєднаних спільною темою, що взаємодіють з екстралінгвістичними (прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими) чинниками.

О. Селіванова узагальнено репрезентує чотири вектори семантичного змісту поняття «дискурс»:

- 1) зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників – онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо; текст, занурений у життя;
- 2) замкнена цілісна комунікативна ситуація (подія), складниками якої є комуніканти й текст як знаковий посередник, зумовлена різними чинниками (соціальними, культурними, етнічними), що опосередковують спілкування і розуміння;
- 3) стиль, підмова мовного спілкування;
- 4) зразок мовної поведінки в певній соціальній сфері, що має певний набір змінних [16, с. 119].

Отже, порівняльний, компонентний, контекстний, структурний аналіз полісемічної сутності дефініції «дискурс» дає змогу простежити спільну сему, яка об'єднує фактично всі визначення дискурсу, не ототожнюючи їх, а навпаки, створюючи нові семи – лексико-семантичні мовленнєві варіанти, які, власне, і дають змогу дослідникам виокремити дискурс у самостійний науковий об'єкт. Такою домінуючою семою, на нашу думку, є «текст» як вихідне поняття лінгвістики з чітко усталеними рисами, ознаками (тематична, комунікативна, інтенціональна єдність (концепт тексту), інтенційність (мета автора), когерентність, когезія, інформативність, точність, інтертекстуальність, модальність, статичність). Обриси і сутність цієї семи певною мірою виструнчують лексичну багатозначність терміна «дискурс», навіть дещо статизують субстанційний погляд на його потрактування («субстанція, що не має чітких контурів і перебуває в постійному русі» [12; 17, с. 19]). З огляду на це науковці шукають різницю між поняттями «дискурс» і «текст», аналізують їх як опозиційну пару, доводять, що «дискурс» – це «мовна комунікація як взаємодія між мовцем і слухачем, як міжособистісна активність, форма якої визначається її соціальною метою», а «текст» – це «мовна комунікація (усна чи письмова), що розглядається просто як аудіально чи візуально закодоване послання» [13, с. 21], «зупинений дискурс». Багато дослідників лексеми «дискурс» і «текст» ототожнюють, потрактовують їх і як написані, і як усні фрагменти мовлення. Як у дискурсі, так і в тексті реалізуються знання про світ, розкриваються думки, установки, окреслюються ситуації реального спілкування, сукупність процесів і результатів мовленнєво-мисленнєвої діяльності. Однак Ф. Бацевич, А. Мартинюк та ін. простежують між текстом і дискурсом відмінності:

1. Текст – це ніби зупинений і «застиглий» дискурс, це дискурс, із якого вилучили живі обставини, вилучили учасників із їхніми психологічними, психічними, когнітивними, соціальними особливостями, часом, місцем, обставинами спілкування тощо.

2. У тексті, на відміну від дискурсу, не простежуються екстралінгвістичні засоби.

3. Текст – одиниця мови, одиниця лінгвістичного аналізу, дискурс – одиниця мовлення, одиниця комунікативістики та комунікативного аналізу.

4. Термін «дискурс», на відміну від терміна «текст», не застосовують до давніх текстів, зв'язки яких із життям не відтворюються безпосередньо [2, с. 146–156].

5. Дискурс – «спосіб передачі інформації, але не засіб її накопичення і примноження; дискурс не є носієм інформації у протиставленні тексту; <...> текст – носій інформації, інформаційний слід дискурсу» [3, с. 18–19].

6. »Текст, на відміну від дискурсу, є одиницею лінгвістичного аналізу, що не позначена комунікативною ситуацією» [18, с. 14].

Гадаємо, правильною буде думка, якщо ми з-поміж сем, які характеризують термін «дискурс», виокремимо ще недомінантні семи – «взаємодія», «інформаційний рух». Такий підхід до пояснення явищ «дискурс» і «текст» дасть змогу говорити про те, що в «живому» спілкуванні, і наукову зокрема, з його невербальними (паралінгвістичними) засобами (особливостями голосу, темпу, тембру, інтонаціями, жестами, мімікою, просторовими взаєминами тощо), основною одиницею обміну думками буде «дискурс»; коли дискурс завершився, а живе спілкування спродукувало з глибинним змістом, логічною будовою–зв'язну, цілісну інформацію, яку зафіксували, записали згідно з чинними нормами, дискурс набув статусу тексту. Отже, «<...> взаємодію дискурсів і текстів можна кваліфікувати як їх «кругообіг» у суспільстві» [2, с. 154], як своєрідне трансформування інформації, що проходить стадії живого озвучення, проговорювання, аналізу, синтезу, дискутування тощо, а після завершення процесів живої мовленнєвої інтеракції (спілкування комунікантів за допомогою мовних та невербальних засобів) народжується текст, який знову може переродитися в дискурс, «зануритися в життя», у його проблеми. На міркування В. Кулика, діалектика на кшталт: тексти є втіленням дискурсу, а дискурс виникає в текстах і через текст «пов'язує не текст і дискурс як загальні поняття, а два рівні дискурсу – подію та практику, які втілюються відповідно в окремих текстах та їх сукупностях <...>» [13, с. 21–27]. Науковець радить задля спрощення усвідомлення концептуальної основи термінів простежувати взаємозв'язок між конкретними текстами, їх жанрами та дискурсами (як практиками) і їх типами.

Опираючись на означену спонуку, коротко окреслимо сутність наукового дискурсу як одного з найпоширеніших із-поміж інституційних типів дискурсів та такого, що є складником педагогічного (освітнього), мовознавчого дискурсу й перегукується з поняттям науковий текст. Науковий дискурс і науковий текст слугують значущим осердям формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців педагогічної сфери діяльності, зосібна здобувачів другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового / освітньо-творчого) рівнів вищої освіти, де ядром організації освітнього процесу є наукова комунікація.

Науковий дискурс в академічному середовищі – це мисленнєво-мовленнєва і водночас, як ми зазначали вище, комунікативно-прагматична взаємодія між викладачами, здобувачами вищої освіти, ученими, науковцями-початківцями, що виражається через концепти «наука», «знання», «дослідження», «навчання», «істина». До того ж члени освітянської «наукової дискурсивної спільноти» [4, с. 180] добросесні та рівні в науковому пізнанні світу, своєї професії, у висловлюванні думок, у віднайденні наукової істини. Науковий дискурс в освітній сфері аналізуємо і як інформаційне, почасти інтелектуально-інноваційне діалогове, полілогове, монологічне «поле зустрічі особистостей у конкретних соціальних, психологічних обставинах» [2, с. 146], у науковій дискусії, у творчому продукуванні результатів наукового пошуку під час проведення наукових заходів, академічних форм взаємодії (лекції, практичні, семінарські заняття, педагогічна практика, наукові консультації). Науковий дискурс – це і право помилятися в пошуку наукової правди, і заборона привласнювати чужі думки. Науковий дискурс – це процесуально-поступове, планомірне, серйозне й не короткочасне виформовування вмінь, здатностей особистості накреслювати наукову концепцію, експериментально перевіряти її, апробувати на відкритих заходах, доказово та добросесно ословлювати в наукових жанрах (есе, тезах, статтях, магістерських, дисертаційних роботах, монографіях тощо). Варто взяти до уваги й те, що науковий дискурс завжди опирається на результати «колективного наукового розуму» з проблеми, яка досліджується, спрямовується «на активацію ментальної роботи потенційного реципієнта, а також його переконання» [11, с. 85–86]. Науковий дискурс можна вважати й інформаційною науковою базою, де відтворюються, озвучуються, актуалізуються в руслі того ж «колективного наукового розуму» старі та нові інтертексти, сконцентровуються інтерпретований та інноваційний погляд на знання. У такій науковій дискурсивній взаємодії, мовно-мовленнєвій діяльності формується як динамічна, так згодом і статична модель наукового тексту, тому, зазвичай, наукові розвідки й приписують інтерактивному дискурсові (науковому дискурсу) ті ж ознаки, що й лінгвальному текстові (науковому тексту), лише науковий дискурс студіюється на засадах дискурс-аналізу (до уваги беруться передумови, обставини, топоси, специфіка каналів комунікації (очна, онлайн тощо), невербальні компоненти й паралінгвістичні засоби комунікації, психологічні чинники й механізми породження дискурсу тощо). Студіювання лінгвального тексту ґрунтується на інших методах і методиках.

Відголос дискурсу та істинності загальнолюдської думки під час продукування концептуально нових ідей ми згодом фактично відтворюємо чи шукаємо в наукових текстах різних жанрів (підручник, посібник, стаття, тези, наукове есе, рецензія, дисертація, монографія, анотація, відгук, реферат тощо), які є предметом вивчення наукового стилю сучасної української літературної мови, і з якими безпосередньо працюють здобувачі вищої педагогічної освіти, усі, хто опановує мову науки, продукує нові знання. Отже, ні науковий дискурс, ні науковий текст не можуть функціонувати без суб'єктивного чинника, «без людського погляду на світ» та аналізу «суб'єктивного способу організації мовного коду» [9, с. 12] в науковій комунікації.

З огляду на це процес формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців академічної сфери має опиратися на прагматичний аспект, одним із проявів якого в науковому дискурсі та науковому тексті є *інтертекстуальність* (від лат. *inter* – між, *textum* – тканина, зв'язок, побудова; від фр. *intertextualite* – міжтекстовість) – «включеність у певний текст фрагментів або елементів інших текстів» [9, с. 344]; «наявність у певному тексті слідів інших текстів, у більш широкому розумінні – діалогічний зв'язок тексту в семіотичному універсумі з попередніми текстами (рекурсивний) та з подальшим текстотворенням» [16, с. 191]; «<...> переключка авторської позиції з позиціями опонентів <...>, взаємодія старого та нового знання в процесі евристичного пошуку <...>; стикання сфер свідомості автора й іншого дослідника» [11, с. 85–87]. Інтертекстуальність є текстотвірним та дискурсотвірним чинником, окрім цього, супроводжує процес сприймання, усвідомлення, розуміння прочитаного, почутого. Результатом інтертекстуальності є внутрішня і зовнішня (інтердискурсивна) діалогічність – обговорення науковцями проблем дослідження, відстоювання власної наукової позиції, світогляду; своєрідна мисленнєво-мовленнєва взаємодія наукової спільноти через стверджувальні чи заперечні, дискусивні погляди, думки, експерименти тощо. Інтертекстуальність має ґрунтуватися на культурній комунікативній компетентності дослідника, підґрунтям якої є чесність у викладі наукового матеріалу, фактів, аргументів, не допустимість плагіату, фальсифікування думок, фабрикації тощо.

У лінгвальному науковому тексті інтертекстуальна культура засвідчується функційними, лінгвістичними, графічними маркерами, правила оформлення останніх чітко подано в «Українському правописі» (2019 р.). Одиниці міжтекстової взаємодії проявляються через типи інтертекстем, із-поміж яких варто виокремити: цитати прямі (первинні, експліцитні), усічені (часткові), сегментні (граматичні складники, органічно вкраплені в зміст нового тексту); непрямі / імпліцитні цитати (парафрази, центони, алюзії, ремінісценції); контамінацію, стилізацію, фонові покликання, примітки, виноски, бібліографічні описи, прецедентні тексти, епіграфи тощо.

Процес опанування мови науки, наукової комунікації в академічній сфері, де основними одиницями організації мовного коду є науковий дискурс та науковий текст, має бути спрямований на формування здатностей у майбутніх фахівців освітньої сфери вправно й добросовісно оперувати науковим словом з опертям на інтертекстуальний підхід, що передбачає цілеспрямований аналіз, переосмислення, інтерпретацію певного тексту як частини, складника глобального наукового діалогу «колективного розуму людства» з метою розв'язання наукових завдань, пошуку нового знання. Саме через розум і слово неспинно проходить реальна дійсність та проєктуються нові ідеї, концепції у сфері тієї чи іншої професійної діяльності. Інтертекстуальний підхід поглиблює теоретичні знання, системно формує вміння вдало пошукувати суттєву інформацію з теми дослідження, аналізуючи заголовки текстів; влучно формулювати зміст заголовка власного наукового тексту, оскільки «заголовок наукової праці є основним умістищем змістової інформації тексту <...>, умотивованим знаком як спробою зафіксувати нове знання» [19, с. 7–8] та правильно вибудувати рух думки; розвиває навички доречно послуговуватися функційними маркерами інтертекстем (апелювання до авторитетної думки, пояснення, класифікування, деталізування, емпатичність, декорування, ілюстрування, переконання тощо). Інтертекстуальний підхід у системі формування наукової комунікативної компетентності майбутніх освітян має бути одним із провідних.

Окрім цього, варто взяти до уваги, що підґрунтям успішної академічної взаємодії в сфері науки є класичні принципи науковості, наступності й перспективності, зв'язку теорії з практикою, фундаментальності освіти й професійної її спрямованості, академічної добросовістості, аргументованості, відкритості до критики.

Із-поміж сучасних методів і технологій формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців освітньої галузі варто, на нашу думку, виокремити такі:

1) методи термінологічного аналізу (*лінгвістичні*: описовий, етимологічний, словотвірний, морфемний, компонентного аналізу, дистрибутивний, мовних корпусів тощо; *системно-логічні*: зіставний, моделювання, контекстуального аналізу, системного аналізу тощо);

2) методи наукових дискусій (мозковий штурм, панельна дискусія, наукові дебати, сократівський діалог тощо);

3) методи ознайомлення з науковим досвідом (метод кейс-стаді для огляду, аналізу опублікованих літературних джерел; системний пошук публікацій у базах даних (Scopus, Web of Science, Google Scholar), робота з бібліографічними платформами щодо систематизації наукових джерел (Zotero, Mendeley, EndNote тощо), методи та технічні прийоми роботи зі стилями цитування (ДСТУ, APA, MLA, Vancouver тощо); метод

рецензування первинних, вторинних текстів наукового стилю;

4) комунікативні методи (реалізуються в безпосередній взаємодії учасників наукового дискурсу: наукові внутрішні та зовнішні стажування; проєктування наукових грантів, стартапів; моделювання наукових заходів; консультації з експертами, опонентами; науковий семінар тощо);

5) практичні методи (методики повторного аналізу даних (прийоми валідації, кількісного синтезу даних, ретроспекція тощо); студіювання архівних матеріалів; лабораторні методи тощо);

6) мережеві соціальні технології наукової взаємодії (створення профілів у ResearchGate, Academia.edu., робота в профілях);

7) технології публічних виступів (психотехнологія сторітелінгу, керування увагою; технологія «Золотого кола» за Саймоном Синеком; інтерактивні презентації; технології зорового, зворотного зв'язку (приміром, за допомогою сервісів Mentimeter, Slido); технології цифрових репетиторів (AI Coaching (ШІ-коучинг), що контролює темп мовлення, правильність (відстежує слова-паразити), оцінює здатності варіювати гучність, тоном мовлення); технології подолання страху перед науковими виступами, доповідями, відповідями тощо).

Означені методи й технології за умови вмілого й планомірного послуговування ними активізують критичне мислення, стимулюють до активної та інтерактивної діяльності, дають змогу глибше опанувати процеси і механізми продукування текстів наукового стилю в їх жанровому розмаїтті та інтертекстуальному перегукові, усвідомити сутність комунікативних стратегій наукової комунікації.

Сьогодні творчість у сфері науки перекоує в тому, що в процесі виконання наукового дослідження (магістерська кваліфікаційна робота, кандидатська / докторська дисертації), написання статей, тез, посібників, підручників, монографій, методичних рекомендацій тощо, надання наукових консультувань, варто скерувати увагу учасників академічного процесу на шалений розвій наукового дискурсу в соціальних мережах, де випрацьовуються свої норми, закони, які посутньо починають впливати на класичний науковий стиль, виформовувати нові підстили, жанри, а отже – змінювати класичний науковий дискурс і науковий текст. Солідаризуємося з міркуваннями Г. Труби про те, що «<...> нові тенденції змінили певним чином тектонічну мапу наукового стилю». З огляду на це дослідниця пропонує нову класифікацію наукового стилю за категоріями, що співіснують і впливають одна на одну:

1-ша категорія. *Класичний науковий дискурс*, який реалізується у класичних наукових інституціях (університети, інститути) та усталених наукових жанрах (монографії, дисертації, наукові статті тощо).

2-га категорія. *Класичний науковий дискурс європейської традиції*, який з'явився під впливом європейської і американської наукової традиції. Для цієї категорії дискурсу характерне більш яскраве «Я» науковця, відсутність осяжного відсилання до попередників, вища емоційна забарвленість.

3-я категорія. *Мережевий науковий дискурс*, який став цілковитим продуктом виходу науковців у соціальні мережі. Для цієї категорії дискурсу характерні висока емоційність викладу, надмірна стислість формату (до 1 хвилини), час від часу цілковита ненауковість (під впливом медійного дискурсу і для привернення уваги інших користувачів)» [15, с. 246–247].

Висновки. Отже, нині мовно-мисленнєва діяльність в академічній сфері здійснюється на засадах моделювання динамічних зв'язків між усіма учасниками освітнього процесу, де комунікативні вміння є одними з ключових. Реалізація наукової мови в когнітивному, комунікативно-прагматичному та функціональному руслі спонукає вищу педагогічну школу до окреслення дієвої системи формування комунікативної компетентності майбутніх освітян, підґрунтям якої є діяльнісний підхід, спрямований на успішне розгортання дискурсних наукових практик. Основою міжгалузевої, міждисциплінарної, професійно-інформаційної взаємодії стає науковий дискурс як фокус прояву закономірностей інтерактивної діяльності його учасників, де синтезуються вербальні, невербальні (паралінгвістичні) засоби, когнітивні, соціально-психологічні, етичні, культурологічні чинники, окреслюються шляхи розв'язання наукових проблем, а згодом у мові наукової прози (у наукових текстах) віддзеркалюються результати пошуку раціональної істини. Одним із засобів реалізації пізнавального погляду людини на світ, суб'єктивного способу організації мовного коду як у науковому дискурсі, так і в науковому тексті є інтертекстуальність – експліцитне та імпліцитне відображення, осмислення нового дослідження через зв'язок-перегук із попереднім науковою ословленим досвідом.

Опанування основ наукового дискурсу, наукового тексту на засадах інтертекстуального підходу, робота з методами та технологіями, що активують критичне мислення, спонукають до інтерактивної академічної взаємодії у сфері наукової комунікації, є значущими складниками процесу формування інтелектуальних умінь і здатностей майбутніх освітян науково пізнавати та професійно вдосконалювати предметну галузь знань, продуктивно взаємодіяти в міжгалузевих дискурсах.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні різнотипних завдань, вправ, комунікативних кейсів, дискурсивних студій, зміст яких буде спрямовано на формування вмінь продукувати різножанрові наукові тексти, функціонально, лінгвістично й графічно означати в них інтертекстуальні краплі.

Список використаної літератури

1. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. 2-ге вид., доп. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
3. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 196 с.
4. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації : нав. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 240 с.
5. Бугайчук О. В. Дискурс і текст: взаємодія та відмінності. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2025. Вип. 1 (212). С. 76–83 URL: <https://journals.cusu.in.ua/index.php/philology/article/view/613/581> (дата звернення: 16.03.2026).
6. Ковальчук Л. В. Контекст та контекстуальність у сучасному англомовному художньому дискурсі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Луцьк – Запоріжжя, 2017. 231 с.
7. Кравцова Ю. В., Леута О. І., Леміш Н. Є., Титаренко О. Ю. Дискурс як інтердисциплінарний феномен: комунікативний, когнітивний, культурологічний, дидактичний аспекти. *Наукові записки. Педагогічні науки*. 2025. Вип. 161. С. 70–78. URL: <http://nz.npu.edu.ua/article/view/335515> (дата звернення: 18.03.2026).
8. Красильник Ю. Комунікативна компетентність майбутніх педагогів професійного навчання: умови формування й розвитку. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2025. Вип. 1 (150). С. 13–22. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3edb32e9-3969-458f-8bcb-3f845eb997cd/content> (дата звернення: 18.03.2026).
9. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 304 с.
10. Пастернак Т. А., Тетерук С. П. До питання ключових термінів лінгвопрагматики. *Linguistics and translation studies. Мовознавство і перекладознавство. International journal of philology*. 2022. Vol. 13. № 3. С. 5–13. URL: <https://philologicalscience.com.ua/en/journals/tom-7-3-2022/do-pitannya-klyuchovikh-terminiv-lingvopragmatiki> (дата звернення: 18.03.2026).
11. Холявко І. В. Наукова комунікація в руслі прагматичної інтерпретації. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70). № 2. Ч. 1. С. 84–89. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_1/17.pdf (дата звернення: 19.03.2026).
12. Slembrouck S., Tusting K. (Ed.). *Discourse analysis : The Routledge Handbook of Linguistic Ethnography*. 1st ed. Routledge, 2019. 406 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315675824> (дата звернення: 18.03.2026).
13. Кулик В. Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки : монографія. Київ : Критика, 2010. 656 с.
14. Прима В. В. Дискурс: погляди науковців на визначення поняття. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 22. Т. 2. С. 98–103. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/234a0a02-958b-4f44-9e1c-6c08be02633c> (дата звернення: 19.03.2026).
15. Труба Г. М. Науковий дискурс. Сучасне бачення. *Нова філологія*. 2021. № 84. С. 242–247. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/2015480> (дата звернення: 19.03.2026).
16. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
17. Бехта Т. О. Текст і дискурс у новітніх парадигмах лінгвістичних знань. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2019. Т. 30 (69). № 4. Ч. 2. С. 18–22. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/part_2/6.pdf (дата звернення: 19.03.2026).
18. Борисов В. А. Лінгвокомунікативний аспект українського мовознавчого дискурсу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Харків, 2001. 23 с.
19. Пшенична Л., Шевченко В., Шишкіна Н. Термінологічна робота: науковий текст як джерело нових знань. URL: https://vlp.com.ua/files/02_38.pdf (дата звернення: 19.03.2026).

SCIENTIFIC TEXT AND DISCOURSE IN THE SYSTEM OF FORMING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE EDUCATORS: INTERTEXTURAL APPROACH

Kuznetsova Halyna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Ukrainian Language, Literature and Teaching Methods Department
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. This publication is driven by ongoing integration processes in the field of education, where increasing research relevance is attributed to the actual functioning of scientific language, as well as to text and discourse as its core categories interconnected through the phenomenon of intertextuality. Particular attention is given to the genre differentiation of scientific communication and to scientific interaction among higher education students, scholars, and academic communities through systems of communicative practices (educational processes, academic events, journal publications, master's thesis and doctoral dissertation defenses, etc.). The anthropocentric and cognitive-communicative paradigms currently serve as the foundation for implementing the functions of language in scientific communication. Their essence should underpin the development of linguistically and communicatively competent individuals and provide a basis for identifying effective approaches, methods, and technologies for shaping the scientific communicative competence of future educators.

Purpose. The aim of the study is to investigate the problems of developing scientific communicative competence among students of higher pedagogical education at different levels, based on the intertextual approach as a foundation

for producing scientific texts and discourses; to characterize the essence of the concepts of «discourse,» «text,» «scientific discourse,» and «scientific text,» and to identify their common and distinctive categorical features; to analyze the content of the term «intertextuality,» to determine the types and functions of intertextual elements according to the ways they are integrated into scientific discourse and text; and to substantiate the significance of the intertextual approach, as well as modern methods and technologies for developing the scientific competence of future educators.

Methods. The study is based on the methods of analysis and synthesis of scientific literature, examination of discourse-based academic practices, comparison and generalization for clarifying the key concepts of the research. Systemic, componential, comparative, and distributive methods are applied to substantiate the relevance of the problem, to model theoretical provisions, to identify the categorical features of discourse, text, and intertextuality, and to determine effective approaches, methods, and technologies for developing the scientific competence of future educators.

Results. The article examines the issues of developing scientific communicative competence among students of higher pedagogical education at various levels using the intertextual approach as a basis for producing scientific texts and discourses. It characterizes the essence of the concepts of «discourse,» «text,» «scientific discourse,» and «scientific text,» and identifies their shared and distinctive categorical features. The content of the term «intertextuality» is analyzed, and the types and functions of intertextual elements based on their modes of integration into scientific discourse and text are determined. The significance of the intertextual approach in shaping the communicative competence of education professionals is substantiated. Emphasis is placed on both classical principles and contemporary approaches, methods, and technologies for developing scientific competence.

Originality. The scientific novelty of the study lies in substantiating the significance of the subjective factor in the functioning of the language of science, as well as in highlighting the cognitive-communicative paradigm as a basis for interactive engagement of higher education students within scientific discourse. It also involves presenting cognitive perspectives in texts of various genres of scientific prose based on the intertextual approach.

Conclusion. It is substantiated that linguistic and cognitive activity in the academic sphere is carried out through modeling dynamic connections among all participants in the educational process, where communicative skills are among the key components. The foundation of an effective system for implementing scientific language within cognitive, communicative-pragmatic, and functional dimensions is the activity-based approach aimed at the successful development of discourse-based scientific practices. It is demonstrated that scientific discourse serves as the basis for interdisciplinary, cross-sectoral, and professional informational interaction, where verbal and nonverbal (paralinguistic) means, as well as cognitive, socio-psychological, ethical, and cultural factors are synthesized. These processes outline ways of solving scientific problems and are reflected in scientific texts. It is established that intertextuality is the phenomenon through which a person's cognitive perception of the world is realized both in scientific discourse and in scientific text. The study proposes methods and technologies for developing the scientific competence of future educators, including terminological analysis, scientific discussion methods, familiarization with scientific experience, communicative and practical methods, network-based social technologies for scientific interaction, and public speaking technologies.

Keywords: discourse, text, scientific discourse, scientific text, intertextuality, intertextual approach, scientific communicative competence of students of higher pedagogical education, approaches, methods, technologies of scientific interaction and scientific communication.

References

1. Matsko, L.I., Sydorenko, O.M., Matsko, O.M. (2003). *Stylistyka ukraiinskoi movy* [Stylistics of the Ukrainian language]. Kyiv : Vyscha shkola. [in Ukrainian].
2. Batsevych, F.S. (2009). *Osnovy komunikativnoi lnhvistyky* [Fundamentals of communicative linguistics]. Kyiv : VTS «Akademia». [in Ukrainian].
3. Martyniuk, A.P. (2011). *Slovnyk osnovnykh terminiv kohnityvno-dyskursyvnoi lnhvistyky* [Dictionary of basic terms of cognitive-discursive linguistics]. Kharkiv : KHNU imeni V. N. Karazina. [in Ukrainian].
4. Semeniuk, O.A., Parashchuk, V.YU. (2010). *Osnovy teorii movnoi komunikatsii* [Fundamentals of the theory of linguistic communication]. Kyiv : VTS «Akademia» [in Ukrainian].
5. Buhaichuk, O.V. (2025). *Dyskurs i tekst: vzaïmodiia ta vidminnosti* [Discourse and text: interaction and differences]. *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky*, issue 1 (212). 76–83. <https://journals.cusu.in.ua/index.php/philology/article/view/613/581> [in Ukrainian].
6. Kovalchuk, L.V. (2017). *Kontekst ta kontekstualnist u suchasnomu anhlovnomu khudozhnomu dyskursi* [Context and contextuality in modern English-language artistic discourse]. *Candidate's thesis*. Lutsk–Zaporizhzhia. [in Ukrainian].
7. Kravtsova, YU.V., Leuta, O.I., Lemish, N.YE., Tytarenko, O.YU. (2025). *Dyskurs yak interdystyplinarnyi fenomen: komunikativnyi, kohnityvnyi, kulturolohichni, dydaktychnyi aspekty* [Discourse as an interdisciplinary phenomenon: communicative, cognitive, culturological, didactic aspects]. *Naukovi zapysky. Pedahohichni nauky*, issue 161, 70–78. <http://nz.npu.edu.ua/article/view/335515> [in Ukrainian].
8. Krasyl'nyk, YU. (2025). *Komunikativna kompetentnist maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia: umovy formuvannia y rozvytku* [Communicative competence of future teachers of professional training: conditions for formation and development]. *Visnyk Kremenchutskoho natsionalnoho universytetu imeni Mykhaila Ostrohradskoho*, issue 1 (150), 13–22. <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3edb32e9-3969-458f-8bcb-3f845eb997cd/content> [in Ukrainian].
9. Batsevych, F.S. (2011). *Vstup do lnhvistychnoi prahmatyky* [Introduction to linguistic pragmatics]. Kyiv : VTS

«Akademiiia». [in Ukrainian].

10. Pasternak, T.A., Teteruk, S.P. (2022). Do pytannia kliuchovykh terminiv linhvoprahmatyky [On the issue of key terms of linguopragmatics]. *Linguistics and translation studies. Movoznavstvo i perekladoznavstvo. International journal of philology. «Mizhnarodnyy filolohichnyy chasopys»* Vol. 13, 3, 5–13. <https://philologicalscience.com.ua/en/journals/tom-7-3-2022/do-pitannya-klyuchovykh-terminiv-lingvopragmatiki> [in Ukrainian].

11. Kholiavko, I.V. (2020). Naukova komunikatsiia v rusli prahmatychnoi interpretatsii [Scientific communication in the direction of pragmatic interpretation]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. Vol. 31 (70). № 2. CH.1. 84–89. https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_1/17.pdf [in Ukrainian].

12. Slembrouck S., Tusting, K. (Ed.). (2019). Discourse analysis. The Routledge Handbook of Linguistic Ethnography (1st ed.). Routledge, 2019. 406 p. <https://doi.org/10.4324/9781315675824> [in English].

13. Kulyk, V. (2010). Dyskurs ukrainskykh medii: identychnosti, ideolohii, vladni stosunky [Discourse of ukrainian media: identities, ideologies, power relations]. Kyiv : Krytyka. [in Ukrainian].

14. Pryma, V.V. (2022). Dyskurs: pohliady naukovtsiv na vyznachennia poniattia [Discourse: views of scientists on the definition of the concept]. *Zakarpatski filolohichni studii*. Uzhhorod : Vydavnychiy dim «Helvetyka», issue 22. Vol. 2, 98–103. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/234a0a02-958b-4f44-9e1c-6c08be02633c> [in Ukrainian].

15. Truba, H.M. (2021). Naukovyi dyskurs. Suchasne bachennia [Scientific discourse. Modern vision]. *Zbirnyk naukovykh prats «Nova filolohiia»*. 84, 242–247. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/2015480> [in Ukrainian].

16. Selivanova, O. (2006). Suchasna linhvistyka [Modern linguistics]. Poltava : Dovkillia-K. [in Ukrainian].

17. Bekhta, T.O. (2019). Tekst i dyskurs u novitnikh paradyhmakh linhvistychnykh znan [Text and discourse in the latest paradigms of linguistic knowledge]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. Vol 30 (69), 4, 18–22. https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/part_2/6.pdf [in Ukrainian].

18. Borysov, V.A. (2001). Linhvokomunikatyvnyi aspekt ukrainskoho movoznavchoho dyskursu [Linguistic-communicative aspect of Ukrainian linguistic discourse]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv. [in Ukrainian].

19. Pshenychna, L., Shevchenko, V., Shyshkina, N. Terminolohichna robota: naukovyi tekst yak dzherelo novykh znan [Terminological work: scientific text as a source of new knowledge]. https://vlp.com.ua/files/02_38.pdf [in Ukrainian].

Авторське право ©2026 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 9.03.2026 р.
Прийнято редакцією 9.04.2026 р.
Опубліковано 29.05.2026 р.

УДК 378.011.3-051:373.3]:80

DOI: 10.31376/2410-0897-2026-2-61-78-91

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У КОНТЕКСТІ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Зенченко Тетяна Федорівна

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: zenchenkotetyanaf@gnpu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0003-3589-4780

У статті розкрито сутність і обґрунтовано методологічні підходи до формування інтерактивно-методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у контексті мовно-літературної освітньої галузі. Актуальність дослідження зумовлено сучасними трансформаціями освіти, впливом цифрового середовища й віддаленого навчання та необхідністю підготовки педагогів, здатних ефективно організувати інтерактивну навчальну взаємодію учнів. Проаналізовано парадигму визначень поняття «методологічний підхід», окреслено роль у професійній підготовці вчителя. Визначено, що провідними універсальними підходами є компетентнісний, системний та діяльнісний, які забезпечують цілісність, практичну спрямованість і результативність освітнього процесу. Обґрунтовано доцільність застосування специфічних підходів, зокрема комунікативно-діяльнісного, аксіологічного, холістичного, інтегративного, соціокультурного, інформаційно-семіотичного та ресурсного. Розкрито їх зміст, функції та значення у формуванні здатності майбутнього вчителя до проєктування й реалізації інтерактивного навчання.

Ключові слова: інтерактивно-методична компетентність, підготовка вчителів, учителі початкових класів, інтерактивні технології, методологічні підходи, компетентнісний підхід, мовно-літературна освітня галузь.

Постановка проблеми. Сучасний учень початкової школи навчається й розвивається в складних умовах воєнного стану, психологічного й емоційного навантаження, динамічного цифрового інформаційного середовища, що зумовлює особливий характер його пізнавальної діяльності, способи сприймання тексту, навчальної комунікації в різноформатному освітньому процесі та позанавчального спілкування в соціумі. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів має враховувати вплив усіх негативних факторів освітнього процесу, необхідність доцільного й гармонійного впровадження інтерактивних освітніх